

FOLK OG LAND

Nr. 19 - 4. årg.

Lørdag 28. Mai 1955

Løssalg 50 øre

Forlik inngått mellom Staten og godseier Oscar Egeberg

Staten godtar 50000 som endelig oppgjør

Det er etter hva Dagbladet erfarer inngått forlik i erstatningssakene mellom godseier Oscar Egeberg på Skinnarbøl i Vinger og staten ved Justisdepartementet.

Forliket innebærer at godseier Egeberg har frafalt kravene om erstatning for skade som etter hans mening var påført ham og hans eiendom under Erstatningsdirektoratets forvaltning av hans bø i årene umiddelbart etter krigen.

På den annen side har Justisdepartementet etter vurdering av alle opplysninger som er innhentet, funnet å kunne redusere statens erstatningskrav overfor godseieren for hans forhold under krigen til 50 000 kroner.

Dette beløp har godsieren betalt. Dermed er erstatningssaken mellom ham og staten oppgjort og ute, av verden.

Sakens innhold er i korthet

dette: Under landssvikopp-gjøret ble godseier Oscar Egeberg idømt bot og inndragning på tilsammen 310 000 kroner.

Godseieren anla sak mot staten ved Justisdepartementet og krevde erstatning for tap som var påført ham og hans eiendom i den tid Erstatningsdirektoratet forvaltet boet.

I første omgang tilkjente Oslo Byrett godseieren en er-

statning på 200 000 kroner for skader som var påført ham.

I annen omgang ga herredsretten i Vinger og Odal godseieren en erstatning på 108 000 kroner for skade som var forvoldt eiendommen Skinnarbøl. Godseier Egeberg er således ved dommene tilkjent en samlet erstatning på 308 tusen kroner. Statens motkrav var som nevnt 210 000 kroner.

Hva med resultatene av den nye politikk?

Vi tillater oss å gjengi et-ter Morgenpostens utmerkede kronikør «Informator» hosstående vurdering:

Levekostnadsindeksen pr. 15. april, som ble offentliggjort for noen dager siden, var uforandret fra måneden før: 142 poeng (1949 lik 100). Vi er altså kommet litt mer på avstand fra den røde strek (146), idet tallet ligger 3 poeng lavere enn den farlige toppen vi nådde på 145 i au-

skjevhetene i lønnsutviklingen kommer stadig tydeligere frem. Vi merker da også et latent lønnspress fra grupper som mener seg forfordelt og må se i øynene at det er fare for kjedereaksjoner på en rekke områder.

Vi behøver ikke gå lenger enn til Sverige for å møte de samme eller lignende problemer. Personalet ved statens egne jernbaner er nylig innrømmet visse lønnsforhøyelser, hvoretter staten automa-

Dom heller ikke dem som fanger alt levende med sitt kjærtegn.

Ernst Orvil

En vurderingssak?

Gull til

Sølv til

Det første brudebilde i F. og L.

Nederlenderens store skøytefører Kees Broekman, like populær i Norge som hjemme, giftet seg her om dagen med Solveig Ringnes fra Løten.

Det skal bli interessant å se hvem som blir neste brudepar i «Folk og Land».

Sagaspill på Stiklestad igjen

Det historiske sted skal gjøres til kultursentrum

«Føre slaget», Olav Gullvågs og komponisten Paul Okkenhaugs sagaspill, som til urpremierer i fjor trakk 16 000 mennesker til Stiklestad, skal også i år spilles Olsokdagen 29. juli. Forberedelsene var allerede i full gang, forteller fungerende formann i Olsokfestlighetene, kontorsjef Bernt Karleård ser og like mange ståplasser. Det er en av de vakreste fri-luftsscener i Skandinavia. Vi kunne få en tradisjon av høyeste klasse på Stiklestad, og vi fra Verdalen går inn for å gjøre Stiklestad til et kultursentrum på dette området, mest fordi vi synes vi plikter det. Arnljot Gelline skal i år hentes fra Sverige, og divi-

Heime og ute

— Sønsterud har solgt 2 mill. skogplanter til Sverige.

— Norges Kristelige Ungd.forbund er virksomme blant soldatene.

— Stortinget har rost NKU for dette arbeide.

— Hvem er 70-åringen Knut Andersen i Hol?

— Han er en av de mest kjente hestegjeterne dalen har.

— Månens baksida skal fotografes i 1958.

— Det er USA som vil gjøre det fra en fjernstyrt rakett.

— Yoghurt fra Kopervik Meieri er en etterspurt vare.

— Nattklubben i restaurant George i Oslo har åpnet til kl. 4 morgen.

— Frihetsbevegelsen på Kyp-ros er i sterk vokster.

— Kåre Fasting skriver bok om utenriksminister Ihlen.

— Norske redere har 73 skip under bygging. Ingen i England.

— Utbygging av Oslos trafikk-årer vil kaste en kvart milliard.

— Nordmenn tippet i fjor for 288 mill. kr.

— Dette kostet oss også 6 mill. bortsølte dagsverk.

— Oslofjorden er inne i bunnen skitten og fæl.

— Et renseanlegg til 30 mill. kr. er planlagt.

— København har måttet barbere sitt budsjett ganske hardt.

— Blant annet fikk ikke idrettsarbeidet en rød øre.

— Det er rustningene som snart sluker alt og alle.

— Det er sikkert ikke bedre bak jernteppet.

— Høstens militærøvelser på Agder vil koste 29 mill. kr.

— Riksteatret har hittil prestert vel 4000 forestillinger.

— Bibelen trykkes nå på flere enn 1000 språk.

Levekostnadsindeksen pr. 15. april er 142 poeng (1949 lik 100). Vi er altså kommet litt mer på avstand fra den røde strek (146), idet tallet ligger 3 poeng lavere enn den farlige toppen vi nådde på 145 i august i fjor. Forsåvidt kan man tale om «ro på prisfronten». Men fremdeles ligger tallet 3 poeng høyere enn i april i fjor — og avgjort høyere enn i en rekke andre land.

Et godt eksempel er Nederland, hvor levekostnadsindeksen er 129 — med samme basisår som vår egen indeks. — Forskjellen er altså ganske stor, og den omfatter også noe annet og mere enn selve tallet. Nederland har nemlig ingen indeksregulert eller indeksbundet lønnspolitikk, slik som hos oss. Der fastsettes lønningene stort sett ved direkte forhandlinger mellom partene etter innstilling fra et samarbeidsorgan på grunnlag av frittstående økonomiske analyser. Det avgjørende er den realøkonomiske vekst i den samlede nasjonalinntekt, altså landets virkelige bæreevne og ikke en mer eller mindre «sannferdig» sammensatt indeks.

Det pusterom vi kan ha oppnådd på prisfronten kom uten tvil beleilig, men dermed er ikke alt sagt. Den ro på lønnsfronten som skulle være den automatiske konsekvens, er ikke så helt overbevisende. Pristallet ligger fremdeles så tett «oppunder taket» at

Hvem har ansvaret
for at de som dro redaktør Thorvald Aadahl for landssvikdomstolene ennå ikke har fått gjøre opp med samfunnet?

grupper som mener seg fordelt og må se i øynene at det er fare for kjedereaksjoner på en rekke områder.

Vi behøver ikke gå lenger enn til Sverige for å møte de samme eller lignende problemer. Personalet ved statens egne jernbaner er nylig innrømmet visse lønnsforhøyelser, hvorefter staten automatisk setter opp prisene for persontrafikken og satsene for fraktgods blir fra 1. juni satt opp med fra 6,7 til hele 13 prosent, og det er lett å tenke seg virkningene for bl. a. industrien, som er jernbanens største kunde i godstrafikken. En økning av utgifterne på denne sektor vil lett kunne bre seg som ringer i vannet og slå ut i et økt press på prisene i de etterfølgende ledd. Statsbanene venter å få inn 70 mill. kroner på disse forhøyelsene, et beløp som i siste omgang også må bæres av produksjon og omsetning på toppen av et på forhånd høyt oppdrevet kostnadsnivå.

Det som imidlertid tør ha krav på størst oppmerksomhet i vår hjemlige økonomi, er uten tvil spørsmålet om virkningene av den «nye» politikk. Hvordan vil de ytre seg og fremfor alt — når vil de komme? Det er sagt at mai måned vil gi oss svaret, det vil i praksis si at vi må vente til midten av juni for å få de nødvendige statistiske data om den måned vi nu befinner oss i. Og mai er som kjent en måned med svært mange «minusdager», spesielt i dette året, hvilket nok vil vise seg bl. a. i produksjonstillene.

Hvis man skal driste seg til å velge den forsiktige optimisme vei, kan det muligens la seg gjøre å avlese noen virkninger av den nye politikk allerede på grunnlag av april-tallene. Vi tenker her ikke bare på prisindeksen, men også på oppgavene over vårt varebytte med utlandet. Her viste verdien av vareimporten en nedgang på temmelig nær 100

Fortsettes inne i bladet.

dem som ligger att levande med sitt kjærtegn.

Ernst Ørvil

En vurderingssak?

Gull til
Peggy
Ashcroft

Sølv til
Andreas
Helle

Den kjente engelske skuespillerinne Peggy Ashcroft ble nylig, etter få timers opptreden på Det Nye Teater i Oslo, tildelt fortjenstmedaljen i gull. Samme dag vederfaredes det en ungdommens velfortjente veileder, skolebestyrer Andreas Helle, Nøtterøy, å bli hedret med den samme medalje i sølv. Hans innsats dekker nærmere to generasjoner. Fordelingens kunst er vanskelig, men dette tilfelle synes ikke å medvirke til å gjøre fortjenstmedaljen særlig populær.

Fortsett uro omkring Danmarks 9. april

Gjengitt etter "Horisont", hvor Johannes Hohlenberg anmelder Harald Bergstedts åpenhjertige dokument "Feberen Falder"

For det tilfelle at den danske forfatter Harald Bergstedt kan behøve en presentasjon, saa er den her: En populær «folkets digter, gammelt og højt skattet medlem af socialdemokratiet og leverandør af en stor del av digtene i partiets sangbøger, efter egen karakteristik en jævn og ligetil dansk «menigmand», af den slags som «paa rænker sig aldrig forstod», en skikkelig Sancho Panza, der passer sine egne sager og ikke blander seg i sine foresattes, og siger som Falstaff: «Kan æren sætte et ben paa?», — som nærer en ubegrænset beundring for

Stauning, «den største og folkekæreste statsmand i et kvart aarhundrede», og for Scavenius og Munch, «Danmarks to stærkeste og erfarneste udenrigsministre gennem et halvt aarhundrede». Paa denne baggrund vil man forstaa den skæbne han fik. Den formede sig saaledes: Da det blev klart for allt at Tyskland vilde tabe krigen, og alle hans partifeller var travelt optaget med at «ro», som det kaldtes i Norge, var Bergstedt ikke hurtig nok i vendingen, — eller for ærlig til at gøre som andre, — og blev hængende i de tilbagevirkende straffeloves net.

«Føre slaget», Olav Gullivågs og komponisten Paul Okkenhaugs sagaspill, som til urpremieren i fjor trakk 16 000 mennesker til Stiklestad, skal også i år spilles Olsokdagen 29. juli. Forberedelsene var allerede i full gang, forteller fungerende formann i Olsokfestlighetene, kontorsjef Bernt Karlgård. Også denne gang spiller Gisle Straume Olavs rolle og setter i scene, og det blir skuespillere fra Det Norske Teatret som kommer til å danne kjernen på scenen. Vi går nå inn for faste Olsokfester på Stiklestad, sier Karlgård. Vi har på dette historiske sted ikke bare tusen år gammel grunn å stå på, men en naturlig fri-luftsscene med 4000 sitteplas-

ser og like mange stapiasser. Det er en av de vakreste fri-luftsscener i Skandinavia. Vi kunne få en tradisjon av høyeste klasse på Stiklestad, og vi fra Verdal går inn for å gjøre Stiklestad til et kultur-sentrum på dette området, mest fordi vi synes vi plikter det. Arnljot Gelline skal i år hentes fra Sverige, og divi-sjonsmusikken i Trondheim skal overta musikken.

Den danske dikter Richardt sang:

Med krumveie ofte man slår seg til tåls,
og de er vel også de fleste,
dog lærer man snart, når man skyter til måls,
den beneste vei er den beste!

— Blant annet fikk ikke idrettsarbeidet en rød øre.
— Det er rustningene som snart sluker alt og alle.
— Det er sikkert ikke bedre bak jernteppet.
— Høstens militærøvelser på Agder vil koste 29 mill. kr.
— Riksteatret har hittil pre-stert vel 4000 forestillinger.
— Bibelen trykkes nå på flere enn 1000 språk.

Fortsettes inne i bladet.

Slaveri og trellestand

lenker, bånd og plage,
det er dyd fra dødens land, mis-lyd alle dage,
vækker frygt og virker sorg,
prises kun på Jettens borg
og hos dødens fyrste.

OLAUS ARVESEN.

Han havde efter ordre fra sit parti deltageret i alle dets foretagender, været med paa den berømte Tysklandsrejse i 1941, hvor partiets spidser hylledes af tyskerne og hyl-dede dem igen, og skrevet referat af den i Socialdemokraten; han havde været medarbejder i Fædrelandet og gjort sig skyldig i mange andre ting, som indbragte ham til at blive dømt som landssvi-ger, og indesparret først i Herstedvester og senest i Horsørød. Han er nu forlængst paa fri fod igen, men svigtet af sine partifæller, som i mel-lemtiden har opdaget, at de hele tiden havde bekæmpet tyskerne og kun modstræben-de og med hænderne knyttet i buxelommene havde taget mod de fordele og behagelig-heder som fulgte med deres paatvungne venskab.

Harald Bergstedt er altsaa at han ikke som saa mange andre har forandret mening. Han betragter fremdeles Stau-ning som den stort vidtsku-ende statsmand, som har ind-ført et helt nyt begreb: «den fredelige besættelse», i Eu-ropas politik. Han mener at den tyskvenlige politik som han gennemførte var den eneste rigtige, selv om den efter Bergstedts udtryk «end-te i lusk og snusk». Det fal-der ham derfor ikke ind at bebrejde Stauning og de andre en eneste av deres hand-linger. At de flere aar i for-vejen indledede forhandlin-ger med Tyskland, som resul-terede i en aftale om at der naar øjeblikket kom ingen modstand skulde gøres, er ef-ter hans mening helt i orden. Og at de ved at berøve Dan-mark enhver mulighed for forsvar først sikrede sig at af-

talen blev holdt, og siden, da alle beregninger slog fejl, for-søgte at lyve det fra sig ved at nedsætte den berygtede «parlamentariske kommis-sion», der skulde frikende de skyldige, er ligeledes helt be-rettiget og det eneste der var at gøre. Saadan er nu engang politik! En politiker er nødt til at lyve. Det eneste han be-brejder dem er, at de nu saa mange aar efter fortsætter

Fortsettes inne i bladet.

Hvem har ansvaret
for at så unødige mange æter og drikker på statens bekostning?

FOLK OG LAND

UAVHENGIG UKEAVIS

Ansvarlig redaktør Johannes Kringlebotn

De av rettsstaten utstøtte har store krav å stille

Enhvert NS-medlem som sesløshet — og som med tilhør overlevet rettsstatens masaker og overfall av 1945, og som uberettiget er blitt fratatt gods og ære, dvs. arbeidsmidler og likeberettigelse i samfunnet, eier, — så merkkelig det enn kan lyde, et aktivum av største verdi. Selv om det lyktes det selvrettfærdige rettsapparat å knuse ikke så ganske få ruinerte NS-medlemmer under sin jernskodde hæl, var det til gjengjeld langt flere som hadde sterk nok rygg til å reise seg igjen, og som hadde så megen karakterstyrke at ingen rettssviker eller fredsforbryter hittil har greid å ta knekken på dem. De norske tusenbensborgere trodde riktignok at de ved hjelp av sine domstoler skulle skjære klar av gjengjeldelse og ansvar, men det har til fulle vist seg at så enkelt var det ikke. Den som øver urett, bringer nemlig seg selv — etter en tid — i en totalt uholdbar situasjon. Den overfaldnes lidelser og overlast bryter seg med usvikelig sikkerhet inn i overfallsmennenes samvittighet, endog om denne deres samvittighet er aldri så stupid eller avlåst. Den utstøtte har krav å stille som aldri tillater — ikke engang den mest tykkhudede overfallsmann å tiltuske seg fred. Den utstøtte har krav å stille som til slutt borer seg inn i den mest tilpansrede føle-

svarende konsekvens borer seg inn i et hvilket som helst konglomerat av lovparagrafer og juss. I siste omgang levner derfor ikke de utstøttes nød og anklager overfallsmennene noen som helst sjangse til å slippe unna et oppgjør med oppgjøret.

De utstøttes krav øker uten opphold i styrke. De utstøttes krav stiller etter 10 år rettssvikerne i et helt nytt lys. Like så avgjort tør det være at den galgenfrist som rettssvikerne av 1945 ennå måtte ha til sin rådighet, ikke i vesentlig grad skal få anledning til å forgifte atmosfæren lenger, og godt er det.

Det var oppgjør med oppgjøret

som etter den skittenferdige og gemene Dreyfus-prosess i 1894 reddet den franske rettsstat og Frankrikes ære. Det tok oppriktig talt 12 år, men likegyldig hvor meget satanisk makt den tids rettssvikere gjennom alle disse år mobiliserte, kunne ingen re-vestreker på jorden hindre at dommen av 1894 ble omstøtt. — Måtte dette tjene til å vekke våre hjemlige rettsvikere mens det ennå er tid,

‘Hjemmene må forberede

oppdragelsen for skolen’

Sorenskriver Ottar Huuse om NS-medlemmenes erstatningsplikt

Det er meget å lære av skriftet «§ 104». I min tidligere artikkel om ovenstående emne ha jeg påvist at Finansdepartementets foreløbige oppgave over utgifter påført staten av Nasjonal Samling i okkupasjonsårene er uten bevisverdi av flere grunner. I nevnte departements rundskrivelse til de øvrige departementer om erstatningsansvar for medlemmer av N.S. går det da også frem at det heller ikke var Finansdepartementets mening at oppgaven skulle tjene som bevis, således at dens innhold ikke skulle trenge bevis på annen måte, idet departementet sier at det har foretatt en grov sammenstilling av utgifter som N.S. synes å burde svare for. Det står til og med at enkelte poster som er tatt med kan diskuteres. Videre står det at det skal tas med utgifter som antas å burde tas med. Vi har m. a. o. for oss bare en oppgave som trenger bevis for at den kan godtas som riktig. Den riktige prosessuelle fremgangsmåte om erstatning blir da som i erstatningssaker ellers at staten som saksøker legger frem sin oppgave over de erstatningsposter den forlanger hos de saksøkte. Disse tar så standpunkt til hver enkelt post. Godtar de en eller flere poster uten videre, trenges selvfølgelig ikke noe bevis for de godtatte posters vedkommende. Men de poster som ikke godtas, men som de bestrider som uriktige eller seg uvedkommende, skal selvfølgelig ikke uten videre, altså uten bevis, godtas av retten som gjort i Stephanson-saken og senere i de andre

er seg om ytterligere mange hundre millioner kroner. Hva det således er reddet må da gå til fradrag i de 280 millioner kroner, da begge deler er forårsaket av den ansvarsbetingende begivenhet, nemlig den omstendighet at Quisling og hans menn deltok i okkupantens styre.

Nå innvendes der i dommene at det var Quisling og hans menns plikt å redde hva det kunne reddes for landet fra å komme tyskerne til gode, hvorfor verdien av det reddede ikke skal komme til fradrag i erstatningsansvaret. Hertil tillater jeg meg å bemerke: Jeg henviser herom til prof. Stangs «Erstatningsansvar», særlig fra side 320-327. Forfatteren sier her det selvfølgelig at skaden (eller tapet) er en enhet og at derfor den fordel som flytter av den ansvarsbetingende omstendighet må trekkes inn i skadeoppgjøret. Gjenstanden for erstatning er jo differansen mellom den formue den skadelidende ville ha hatt om den ansvarsbetingende begivenhet ikke var inntruffet og den formue den har etter at den er skjedd, sier forfatteren. Dette vil her si at gjenstand for erstatning er forskjellen mellom de 280

Mellom venner

— «No liknar det i lundar». Måtte våren løfte og berike hele vårt herlige land, det skjønneste land på jord. Tenk atter å få leve med, nettopp i vår naturrytme: hvor hver dag møter deg rikene og vakre og en dag en

millioner kroner og de verdier som Quisling og hans statsråder har reddet for landet, hvilke verdier som sagt utgjør det flerdobbelte av nevnte sum. Plikten for Quislingstyret til å redde hva det kunne reddes oppstod samtidig med den påståtte erstatningsplikt, nemlig ved den ansvarsbetingende begivenhet, som staten benytter som erstatningsfundament. Tidligere hadde Quislingstyret jo ingen sådan plikt. Skaden eller tapet og fordelene utgjør derfor en enhet, som prof. Stang sier, og må derfor avregnes med hverandre for at man kan komme til det rette resultat m. h. t. erstatningens størrelse. Det er således givet at staten intet erstatningskrav har på grunn av Quislingstyret, som økonomisk sett tvertimot har vært til stor fordel for landet.

Etter min mening er dommene i disse erstatningssaker absolutt uriktige. Det er først og fremst disse uriktige dommer som har vært årsaken til ødeleggelsen av N.S.-medlemmene økonomisk og bragt nød og elendighet i de tusen hjem.

Staten bør snarest mulig betale tilbake med renter de urettmessig mottatte penger fra medlemmer av N.S., dersom den fremdeles ikke skal fortsette som røverstat overfor disse.

Ottar Huuse.

HVEM ER ODD EIDEM?

Journalisten og forfatteren Odd Eidem er f. 1903. Tok magistergraden i litteraturhistorie i 1938. Ga i 1937 ut «Diktere i landflyktighet» og i 1939 romanen «Uten fane». Fra 1945 medarbeider i «Verdens Gang». Har bl. a. skrevet «Spillet om Bly-Petters» som ble oppført på Nationaltheatret. Utga i 1947 «Varm Aske», en artikkelrekke om Tyskland og senere bl. a. «Fransk visitt i Sovjet». Vi henviser til hans kronikk i dagens nr. av «Folk og Land», se 4. side.

Danmarks 9. april . . .

Fort. fra side 1 — med løgner og fremdeles prøver at bilde folk ind at overfaldet den 9. april kom uventet, og at de kun tvunget af nødvendigheden gav efter,

deres handlinger, og forsøgte at bilde os ind at alle deres opfordringer til samarbejde og sympati med tyskerne blot havde været bestemt til at misforstaas, men de udstedte

mark. Dette gav ham et paa-skud til helt at kaste sig i armene, paa Tyskland, hvilket blev meddelt i talerne i Lund og paa Hamar, hvor han erklærede at Danmark ikke vil-

den mest tykkhudede overfallsmann å tiltuske seg fred. Den staten har Okrasjonsstille som til slutt borer seg inn i den mest tilpansrede føle-

vestreker på jorden hindre at dommen av 1894 ble omstøtt. — Måtte dette tjene til å vekke våre hjemlige retts- svikere mens det ennå er tid.

‘Hjemmene må forberede oppdragelsen for skolen’

Det er overlærer fru Rebekka Selte i Oslo som uttaler disse ord, i et avskjedsintervju som Aftenposten har hatt med henne. Hennes fromme ønske er kanskje ikke praktisk gjennomførlig under de nåværende samfunnsforhold, men det er vel verdt å merke seg den erfarne dames vurdering. Om seg selv legger hun til:

Det er bedrøvelig å måtte slutte med skolen 65 år gammel, når en fremdeles er vital og intet heller vil enn å fortsette. Det kan hun sikkert ha rett i. Når store riker kan styres av 80-åringer som Adenauer og Churchill tror vi gjerne at fru Selte kunne greie Bjølsen skole med heder ennå i mange år.

HJELP OSS

med familienotiser til «Folk og Land». Når vi først har en presse, hvorfor da ikke nytte den?

FANEKUST-SAKEN

må stå over til neste nr.

Hjertelig takk og helsing

til alle som husket meg på min 70 års dag. De fleste håper jeg etter hvert å rekke med brev, men savner adresser på en del. Vi var så mange som ble rystet sammen i konsentrasjonsleirene, og hyggelig var det med blomster og telegrammer fra nær og fjern.

EINAR KVADSHEIM,
Stavanger.

Hvem har ansvaret

for at grisebladene (med spekulasjon i seksualitet) går som en flom over landet?

Å tro

A tro er å løfte sitt blikk opp mot de evige stjerner, å håpe mot tvil, å vite med visdom at skjult i de svimlende dybder våker der en som vokter og verner.

A tro er å føle en avgrunn under sitt liv og sitt virke, en avgrunn av mørke, en avgrunn av lys, et dyp av mørke, et dyp av gys, å vandre i hverdagens gater som i en høytidelig kirke.

Johannes Jørgensen.

Fyresdølen, bonde Einar

Moghus kom inn som nr. 1.

I vår lille konkurranse om hvem som først kunne tegne 5 nye abonnenter, vant Einar Moghus, Fyresdal. Han er med andre ord den første som får seg tilsendt «Vollgraven» av rittmester Harald Normann.

«No liknar det i hundar». Måtte våren løfte og berike hele vårt herlige land, det skjønneste land på jord. Tenk atter å få leve med, nettopp i vår naturrytme: hvor hver dag møter deg rikere og vakrere enn dagen før.

— Sett på strøket: Den kjente forsøksleder Karl Fjærvoll, mannen som påstås å ha gitt støtet til senskningen av «Tirpitz». Nå samler han seg om fredeligere sysler, han er nemlig på arkivjakt i Oslo etter materiale om jordbrukets historie i Finnmark og Troms.

— Bonde Grill Fasting og frue har kjøpt Trolsrud i Skoger og allerede overtatt sin nye eiendom.

— Mon det ikke er bedre for et land med mange kjernekarer enn med kjernefysikere?

— Fru urmaker Gjessing, Drammen, har hatt en hyggelig Englandstur.

— Eyolf Marcussen, som leser kjemi i Gratz, er ikke bare en begavet student, han er også en rask mellomdistanser. I vår er han etter tre terrengløp blitt gesamtmeister ved sin høyskole.

— Fru Hillgaard og datter har i vår besøkt Dublin, og kan hilse så meget fra Ernst Hillgaard med familie.

— Talerne på Norges Bondelags landsmøte i Stavanger 18.—19. juni blir biskop Karl Marthinussen, bonde Hans Borgen, red. Oftedal, landbr.sjef Johan Lyche og bonde Lennart Mellbye.

— Professor Kaare Svalastoga er gutten det, sannelig har han fått seg tildelt 32 600 kr. til en analyse av den sosiale lagdeling i Danmark.

— Helge Hagen er blitt vår fiskeriattasje i Brasil.

— Nils Nordlien vil fortsette på Storhove. Bestyrerposten på Vinterlandbruksskolen vil bli utlyst på nytt.

— Fru Kari Sundbø Svendsen fra Flatdal driver pensjonat på Justøya og disponerer i alt nærmere 60 senger.

— Vår venn Herman Wildenvey har fått den svenske Doublaugpris på 10 000 kr.

— Kristne Venner i Oslo hadde torsdag kveld sitt siste møte før ferien. Hans Aasmundsen talte over samme tekst som på Hebu 1. pinsedag 1945.

Det er også en annen frifinnelsesgrunn. Selv om staten hadde ført bevis for at Quislingstyret hadde påført staten tap, hva den altså ikke har gjort, måtte de saksøkte frifinnes fordi Quisling og de kommissariske statsråder har reddet verdier for landet for mangfoldige hundre millioner kroner, som ville ha gått tapt om tyskerne hadde styrt alene. Det er således på det rene at statsråd Irgens fikk forhindre at den frie del av den norske handelsflåte ble prisedømt av tyskerne. Hva Quisling og de kommissariske statsråder eller har reddet fra å komme i tyskernes klør går frem av rettssaken mot dem. Det dreil-

Mellom venner

Danmarks 9. april . . .

Fort. fra side 1

med løgner og fremdeles prøver at bilde folk ind at overfaldet den 9. april kom uventet, og at de kun tvunget af nødvendigheden gav efter, mens de i virkeligheden selv havde arrangeret det hele.

Det er denne holdning der har gjort hans bog til et yderst farligt angreb, og som har ført til at den fra de skyldige — blandt andet fra hele pressens side — er blevet totalt ignoreret. Ikke en eneste avis har omtalt den, undtagen nogle smaa blade der staar fjernt fra politik. Det eneste den har indbragt sin forfatter er en opfordring fra tidligere venner og partifæller til snarest muligt at lægge sig til at dø og blive glemmt. Bergstedt er nu 77 aar gammel og synes altsaa ikke at ville efterkomme opfordringen uden i det mindste først at have meddelt offentligheden hvad han ved.

Efter Bergstedts mening har hele deres hemmelighedskræmmeri og alle disse løgne været fuldstændigt overflødige. Hvis politikerne strax efter befrielsen i 1945 var staaet frem og sagt: «Det er ganske rigtigt. Vi havde en aftale med tyskerne, og vi har saa længe vi kunde opretholdt et venskabeligt forhold til dem. Vi kunde jo ikke gøre andet. Og vi havde ret! — Har vi ikke opnaaet at Danmark ikke kom i krig og blev ødelagt?» — saa havde befolkningen sandsynligvis frikendt dem, og der var ikke blevet talt mere om det. At de iforvejen havde gjort landet forsvarsløst vilde ingen have tænkt paa, og mange havde været enige i den politik. Men nu gjorde de det modsatte. De ikke alene løb fra deres ord og fornægtede

deres handlinger, og forsøgte at bilde os ind at alle deres opfordringer til samarbejde og sympati med tyskerne blot havde været bestemt til at misforstaas, men de udstedte en række love med tilbagevirkende kraft, som gjorde det muligt for dem at straffe mennesker i tusindvis, som ikke havde gjort andet end at rette sig efter deres forordninger. De skammede sig over hvad de havde gjort, men havde kun den ene tanke: at frikende sig selv. Paa denne maade blev den «parlamentariske kommission» til. Men alt dette er nu for sent. Alle ved nu, at det der foregik den 9. april var aftalt spil. Alle som ikke paa en eller anden maade er afhængige af politikerne, og derfor gør hvad de kan for at holde liv i løgneren, er nu fuldt klare over hvordan forholdet var; at det regerende parti havde truffet aftale med tyskerne om at der ingen modstand skulde gøres, og præcist vidste hvordan indmarchen vilde finde sted. Og da alt — eller næsten alt — var forløbet programmæssigt, udvidede man, i sikker forvisning om Tysklands sejr, aftalen ti logsaa at omfatte Danmarks skæbne efter krigen: Det socialdemokratiske parti skulde som «eneste statsbærende» parti have monopol paa at styre landet som vasal under Hitler, i den nye europæiske ordning som han agtede at indføre.

Det er disse forberedelser der berettes om i enkeltheder i Bergstedts bog. Det begynder med Staunings rejse til London i 1937, som resulterede i en erklæring fra den engelske regering om at den ikke vilde eller kunde afværge en tysk besættelse af Dan-

mark. Dette gav ham et paa-skud til helt at kaste sig i armene paa Tyskland, hvilket blev meddelt i talerne i Lund og paa Hamar, hvor han erklærede at Danmark ikke vilde «være Nordens vagthund», det vil sige paatage sig vagt-holdet mod syd. Da ingen offentlig protesterede, hvilket heller ikke kunde ventes, eftersom pressen allerede dengang ikke længere var fri, sendte han tidligt paa sommeren Munch til Berlin, hvor de nødvendige aftaler blev truffet.

Derefter fulgte i foråret 39 et besøg af Louis v. Kohl, der som udsending fra den tyske regering kunde meddele, at krigen var nær forestaaende, og at Tyskland vilde respektere Danmarks suverænitet, hvis den danske regering til gengæld vilde sørge for at besættelsen blev gennemført gnidningsløst, det vil sige uden at møde væbnet modstand. Stauning henviste ham til sine «undergeneraler», fagforeningslederne, som gik ind for planen. Kort efter sluttedes, for at berolige befolkningen, den saakaldte «ikke-angrebspagt» med Tyskland, som enstemmig blev vedtaget af rigsdagen, med undtagelse af kom-munisterne, som endnu dengang saa en fjende i Hitler.

(Forts.)

Hvem har ansvaret

for at kinodrift er blitt legalisert som amerikansk melkeku i nær sagt alle kommuner i Norge?

Avdelingssjef G. V. C. Pedersen er utnevnt til kommandør av St. Olav

Men hvem er han?

Jo, det forholder seg slik at avdelingssjef G. V. C. P. har fått St. Olav. Han er sikkert en utmerket mann. Hans fortjenester av Norge er vel imidlertid nærmest mikroskopiske. Vi tør påstå at hver eneste nybrottsmann, hver eneste fisker og hver eneste arbeider som kan oppdrives fra Lindesnes til Nordkapp har gjort fedrelandet en betydelig større innsats enn det noen gang vil lykkes G. V. C. P. å øve til gunst for gamle Norge. Likevel er G. V. C. P. funnet verdig. Mens f. eks. sangerinnen Kirsten Flagstad hittil ikke har rukket opp. Og selvfølgelig ingen NS-folk, nei, det kommer ikke på tale en gang. Ordener er ikke så mye å samle på, men sannelig var det best om en helt ny orden oppsto med det første her i landet, etter at St. Olav er blitt så kompromittert som den er. —

Hr. Pedersens adresse er Postverket, København.

Det hendte idag for 10 år siden

I tiden 14. mai—4. juni 1945 gikk det temmelig vilt for seg. Men 1000 tonn kaffe var underveis til Oslo, og da så. Det ble proklamert at hjemmefrontens kamp ikke lenger gjaldt tyskerne, men hverdagen! Den 14. mai 1945 meldtes: Østerrikes selvstendighet er gjenopprettet. Hvor langt kan man stole på dagspressen?? Det norske folk fikk lykkønskningstelegram fra Kinas president, dengang Chiang Kai Shek. Utrenskning av kunstnerorganisasjonene våre ble bebudet. For den som kjente de interne forhold måtte det vel bety rekord i frekkhet. Nytt gle-

desbudskap: Ministrene Fretheim og Irgens arrestert på Gjøvik. Melding: Tyskerne forsøkte tre ganger under krigen å ta Oslo Børs, men helt forgjeves. Avisene gasset seg i den «senile olding» Knut Hamsun, som 4 år senere skrev «På gjengrodde stier». Aftenposten fortalte at Berggravs fangenskap

var seglet på Kirkens bann mot nazismen. Var dette formet av ham selv? Mektige oppslag i samme avis underrettet leserne om at Norge, ifølge professor Hallesby, sto foran en landsvekkelse. Hvor er det blitt av den? Ransaking på Oslo slott, i kjelleren, etter hva der måtte være. Aslaug Aasland ble utnevnt til direktør for Bredtvedt. Ekspedisjonssjef fredelige Sigvat Heggstad, ikke NS, ble slept til Ilebu. Churchills krigskabinett trådte tilbake. Dönitz-regjeringen i Flensburg arrestert. Paul Staksrud myrdet i Brandbu. Scharffenberg sa i sin 17. mai-tale at respekten for menneskeverdet er kjernen i demokratiet. Tysk hærverk på Farris Bad, det ble påstått at lapskausgryta var helt ned i flygelet. En ærlig unntagelse fra det vanlige kjempeskryt: Håndverkerlaugene i Oslo uttalte sin takknemlighet over å ha sluppet så billig fra okkupasjonsårene. Skolemyndighetene utviste alle av NS i den høye-

Bjarne Slappgard.

Pinse 1955

Kristne venner av «Folk og Land» ber leserne om ikke å la pinsen gå hus forbi. Les i det minste Johannes 15, 1-11, og hjelp i ditt daglige liv folk ut av materialismens ruinerende favntak. Alle trenger åndens nåde, åndens lys og styrke, den Hellige Andes veiledning.

HVIS DET KAN GJØRES

med en annonse skulle det være en enkelt sak. Kom innom, ring eller skriv til

Folk og Land.

Det er bedre å så vennskap, enn giftige ord og granater

re skole. Jo, det var en respekt for menneskeverdet som sa seks. Farmasøytene roste seg selv i dagspressen for «flott kampfront» under krigen. Så vet vi da endelig med sikkerhet hvem som vant krigen.

Når dverger kaster skygger, da er det solefallstider.

Giosue Carducci (1836—1907)
Nobelprisvinner 1906

EN OPTELLING

av «begivenhetene i 92 amerikanske «tegneserier» viste: 260 grove forbrytelser, 86 sadistiske handlinger, 309 mindre forbrytelser, 473 samfunnsfiendtlige forhold, 522 mishandlinger og 14 mord.

Heime og ute

Forts. fra side 1

— Danmark har 5000 idrettsforeninger.

— Molde skal igjen bli rose-nes by.

— Norge er ihvertfall ikke et tilbakeliggende land når det gjelder gjeld til EPU. Der skylder vi over 1500 mill. kr.

— Kjempe slagsmålet i San Francisco endte med Marciano-seier i 9. runde.

— I Ørebro ble i går åpnet en større handelsmesse.

— Stevenson vil på nytt la seg stille som presidentkandidat.

— Hva Eisenhower gjør vet man ikke.

— Kong Baudouin besøker Belgisk Kongo.

— Østerrike er atter fritt, men får det hardt økonomisk.

— Sigurd Kvilekval av LO er utvist av Korea.

— Stor turisthytte planlegges på Lifjell.

— Hadelandsmuseet skal i sommer utvides.

— Lufthansa har åpnet rute også på Madrid.

ER DET NOE

menneskene forstår er det kjærlighet. Det forblinder

NAMSOS — Telefon 2132 - 2817 — privat 2275

Vi anbefaler:

Alleslags fiskeprodukter — kun engros. Vår spesialitet er nysaltet torskefilet, leveres i ca. 45 kilos kasser. Kan også leveres til private med tillegg av omsetningsavgift.

— EGET KJØLE- OG DYPFRYSNINGSANLEGG —

Kjøp og salg av trelast

ERLING OKKENHAUG
trelastagentur, Trondheim.

Telf. 20 884.

Dører, vinduer og trapper

Innredning for kjøkken, kontor og butikker.

Innhent anbud fra

H. CHRISTIANSEN'S SNEKKERIFABRIKK,
Holtv. 15, Kongsvinger, telf. 4270.

Malerarbeide utføres

LUDVIG STENSVOLDS MALERFORRETNING,
telf. 29 936, Trondheim

Kjøper og henter alle slags METALLER

Jernskrap, defekte maskiner, bilbatterier, stanseavfall, gamle ovner. Opprydning ordnes innen Oslo-området. Klipp ut. Ring Telf. 38 95 55.

Hjelpeorganisasjonen for frontkjempere

Sekretariatet

Boks 1407, Oslo, Postgltro 180 70

Oslo Stigefabrikk

Brand-, maler- og skyvestiger oljet, m/ kadimerte beslag

Inneh. Alf T. Lunde

Mosseveien 8
Tlf. 68 88 17 priv. 67 07 70

Hva med resultatene?

Forts. fra side 1

mill kroner fra måneden før, og dette kan være et uttrykk for den kredittstramning som

66 mill. kroner, og selv om underskuddet således ble redusert med 25 millioner, er

duksjonsnivå særlig innen bilindustrien og boligbyggingen. Men målt på den

ti disk og bilstasjon.
Dei gamle sleit, men fall ifrå, det fedrelandet er som dør og borna heldt aukjon

Bjarne Slappgard.

Hva med resultatene?

Forts. fra side 1

mill kroner fra måneden før, og dette kan være et uttrykk for den kredittstramning som uten tvil pågår — og som bl. a. renteforhøyelsen bevisst tok sikte på. I denne sammenheng er det symptomatisk at bankenes kassekreditter og byggelån ble økt med bare 48 mill. kroner i 1. kvartal i år, mens økningen i det samme kvartal i fjor var tre og en halv gang så stor, eller 174 millioner. Og når man erindrer at første halvpart av kvartalet — frem til 12. februar — praktisk talt ikke ble berørt av den nye rentepolitikk, er det grunn til å anta at virkningene har vært desto sterkere i annen halvpart av kvartalet, og at de da vil bli enda tydeligere i 2. kvartal.

Men vi må straks føye til at denne nedgang i importen må sees i den rette sammenheng: en import på 520 millioner som den i april er fremdeles en meget stor import og betyr fortsatt en kraftig trusel mot vår økonomi. — Dessuten var mars-importen alle tiders rekord, slik at en nedgang var absolutt påkrevet.

Og ser vi på den andre siden i regnskapet, må vi notere at også eksportverdien viser nedgang. Svikten var hele

66 mill. kroner, og selv om underskuddet således ble redusert med 35 millioner, er det fremdeles altfor stort i forhold til vår reelle bæreevne. Det er også 34 millioner større enn på samme tid i fjor.

Årets første kvartal bragte oss et underskudd i vår samlede betalingsbalanse med utlandet på 395 mill. kroner, mens nasjonalbudsjettet hadde regnet med 550 millioner for hele året. Varehandelen for den første måned i 2. kvartal viser at underskuddet øker, om enn i noe avtagende tempo. Det illustrerer situasjonen ganske godt når vi plaserer de to lånene vi omsider oppnådde i U.S.A. ved siden av de tallene vi her opererer med. Lånene var på vel 200 mill. kroner (40 mill. dollar) og altså langt fra nok til å dekke selv bare 1. kvartals underskudd. Men forhåpentlig vil 2. kvartal rette opp stillingen en del, særlig fordi oppgjøret for sesongens hvalolje da vil komme inn.

Vender vi blikket utover vår hjemlige horisont møter vi fremdeles en høy aktivitet på de aller fleste områder. I U.S.A. går stålindustrien nå med praktisk talt full utnyttelse av den tekniske kapasitet, i takt med det høye pro-

takknemlighet over å ha sluppet så billig fra okkupasjonsårene. Skolemyndighetene utviste alle av NS i den høye-

duksjonsnivå særlig innen bilindustrien og boligbyggingen. Men også her ulmer det på lønnsfronten, og forleden måtte presidenten gjøre bruk av sin vetorett i spørsmålet om visse lønnskrav.

Vi møter noe av det samme i en rekke land: høykonjunktoren innebærer en kime av inflasjon som kan utvikle seg til noe av en smittefare. — Kjøpepresset er fremdeles en realitet, likeså de krefter som hittil har ligget bak de store og omfattende investeringer på nær sagt alle områder. Ikke minst gjelder dette Storbritannia, hvor også forholdet spilte en viss rolle i valgkampen.

Det er grunn til å minne om at det er en intim og meget betydningsfull sammenheng mellom det vi kaller et lands ytre og indre økonomi. Det gjelder selvsagt alle land, men i særlig grad Norge. Om man ikke har villet eller kunnet innse dette tidligere, tør det nok hende at sammenhengen vil tre tydelig — og kanskje smertelig — frem etter hvert. De virkemidler som er nødvendige for å minske presset i vår ytre økonomi vil uvegrelig måtte få følger også innad. Vi tenker her særlig på rentepolitikken og kredittstramningen som allerede har begynt å sette spor, bl. a. i utkantene av boligbyggingen og innen visse industrier. Men det hele er en prosess vi må igjennom så sant kuren skal kunne bli effektiv. Og med det lille ordet «vi» menes her ikke bare noen få, men land og folk som helhet.

Når dverger kaster skygger, da er det solefallstider.

Giosue Carducci (1836—1907)
Nobelprisvinner 1906

«Hvem har ansvaret for Norges tomme kirker?» spør redaktøren med fet skrift i ramme. Svar: De som under okkupasjonen omdannet vår statskirke fra å være en kirke til å bli en politisk bevegelse, de som skrev denne bevegelses program — «Kirkens Grunn», de som i fredens morgenrøde felte en politisk dom over en fallen motstander — «Folkedommen over N.S.» I religionens verden gjelder sannheten — og kun den, i politikken verden gjelder hensiktsmessigheten, og kun den.

Alfred Dale.

Danmark

Den danske lege N. V. Tvenge har solgt sin praksis og vil i oktober reise til Grønland. Det moderne samfunn er ikke til å holde ut, mener Tvenge, etter 8 år som lege i Svendborg. Aldri har en sjangse til å slappe av, telefonen kimer døgnet rundt, til enhver tid pasienter som klynker og klager. Relativt få kan sendes til spesialister. Resten dynger sine sorger og plager på legen. Oppå dette en omsegripende attestskrivning som er dårlig betalt. Tidligere var det mulig å legge seg noe til beste for alderdommen, i vår tid umulig, takket være skatteplyndringen.

ER DET NOE

menneskene forstår er det kjærlighet. Hat forblinder, kjærlighet fordriver all kulde.

Jon Galster

opplyser at statsadvokaten i Viborg har nektet å avhøre som vitner: Pastor Schmidt, Alsing Andersen, Bergstedt, Scavenius og Bøgholm. Alle forstår hvorfor.

Harald Bergstedts

bok «Feberen falder» er på det nærmeste utsolgt. Det haster hvis nye kjøpere skal ha noen sjangse. Henv. A. Olesen, Storegade 34, Aabenraa.

Forbundet

appellerer atter en gang om å innsende restanser for medlemskontingenten 1955.

Forbundskassereren.

FIN HYTTE I FLATDAL

til leie. Peisest., kj., to sv.r. El. lys. Bill. mrk. «Snarest».

Benytt

HÅNSKOMAKEREN

i Neberggt. 15 - Oslo
hvis du vil stå på en god fot

MJØNVALD KAFE

Brandbu, Hadeland
anbefales

ØNSKES LEIET

Bygningsingeniør på ferie fra Østen ønsker leie møblert værelse eller hybel for 3—4 måneder, Oslo eller omegn. Skriv til: Sundlo, Bynesveien 93, Sandvika, eller telefon 55 86 90 fra 9—16.

Hvor lenge skal nettopp din annonseplass stå tom? Tomgang har vel ingen råd til.

Tekniske artikler

Generalagetur for flere vesttyske fabrikker søker forbindelse med teknisk kyndig mann med interesse for salgsarbeide. Bill. til eksped. mrk. «Provisjonsbasis».

Skogeiere!

Erfaren dynamittgrøfter står til tjeneste. Ref.: Herredskogmesteren i Modum. Skr. henv. til

A. Rishovd,
Geithus p. å.

14 dagers sommeropphold ønskes fra 10. juli for to. Pris med eller uten pensjon. Eksp. anv.

Det er vel fint!

Selv med den minste annonse bringer vi deg i kontakt med et stort og kjøpedyktig publikum.

FOLK OG LAND

Stensilering - avskrivning - oversettelse.
Spesialitet: Tysk.
Sekretær-Service
Teatergt. 3 - Tlf. 33 20 01

“LINUT” malerolje

i farvene:

Hvit - Rødbrun - Klar.
Pris pr. liter: Hvit 2.90.
Rødbrun og klar 1.95 pluss frakt og emballasje. Fra lager eller direkte fra fabrikk.

H. SNAPRUD & CO.

KONGSBERG
MASKINER - REDSKAPER
Tlf. 885 - 248.

Reiseorganisasjonen
for frontkjempere
Sekretariatet
Boks 1407, Oslo, Postg. 180 70

Oslo Stigefabrikk

Brand-, maler- og skyvestiger
oljet, m/ kadimerte beslag

Inneh. Alf T. Lunde

Mosseveien 8
Tlf. 68 88 17, priv. 67 07 79

R. Gjessing

Urmaker
Drammen
Tlf. 25 07

Annelise Parow

TANNINNSENING
Trondheim

Gisle Johnsonsgt. 5 - V. Lademoen kirke - Voldsminde

Tannlæge

MARTIN KJELDAAS
Hansteensgt. 2

Tlf. 44 75 54

Tannlege Maamoen

Hansteensgt. 2
Telef. 44 43 33

FOLK OG LAND

Redaktør og utgiver:
JOHANNES KRINGLEBOTN

Ekspedisjon og kasse:
Postboks 3214, Oslo
Kierschowsgt. 5, Oslo
Telefon 37 76 96

Abonnementspriser:
Kr. 20.00 pr. år, kr. 10.00 pr. halvår. Sverige, Danmark; kr. 24.00 pr. år, kr. 12.00 pr. halvår. Utlandet for øvrig: kr. 28.00 pr. år, kr. 14.00 pr. halvår. I nøytralt omslag kr. 30.00 pr. år, kr. 15.00 pr. halvår.

Løssalgpris: 50 øre
Annonsepris:
32 øre pr. millimeter
over en spalte.

Bruk postgironr. 16450
Sambandstrykkeriet
Oslo

For omg. levering

Priklet jordbærpl. Ydun kr. 10.00 pr. 100
» » Abund » 8.00 » 100
Flotte bring. Asker » 30.00 » 100
Frukttrær, bærbl., prydr. Alt i plant. og stauder.

Krøderen Frukt og Bær

G. Kristiansen
Krøderen

FOLK OG LAND

Det er et besynderlig faktum at ordet «landsforræder» (eller «landssviker») er en betegnelse som vår generasjon er blitt helt fortrolig med i løpet av kort tid. Det lyder nesten som en tittel: Doktor Larsen. Landssviker Andersen. I en norsk avis fant man for noen år siden en kuriøs notis: «Landssvikerne innbød i går politiet i Hamar til kaffe og wienerbrød» — hvorpå fulgte en hyggelig skildring av veloppdragne forrædere som på grunn av pen oppførsel i fangeleiren fikk lov til å innby politiet på kaffe.

Men «landssviker», «forræder», var dog bare for 20 år siden noen av de mest nedsettende skjellsord man hadde, kanskje de mest nedsettende av alle! I den nevnte avisnotis er ordet brukt nesten som «ingeniør» eller «småbruker», og vi finner det ikke engang så merkelig lenger. Landssvikerens yrkesgruppe hadde jo under siste krig omtrent 50 000 medlemmer bare i Norge. I andre land var det mange flere, altså et oppsiktsvekkende europeisk fenomen som bør gi ettertanker. Vi slår da fast:

I vår tid er landsforræderi et alminnelig fenomen. Forholdet blir enda merkeligere ved at mange av oss, blant annet myndighetene, anser landssvik som en slags aristokratisk forbrytelse. Danske og norske quislinger — noen var høyere partifunksjonærer, andre angivere, enkelte torturister, noen rett og slett militærspioner — de ble dømt til 10 års fengsel, til 15 år, til 20, til livsvarig straff. Men som forbrytere er de i en markant særstilling:

Forlengst er de fleste av dem sluppet fri.

Vi må altså spørre oss selv

Vi kommer fra renegatenes århundre. De mest fremtredende skjønnlitterære forfattere kretser stadig og bevisst rundt forræderiet som grunnmotiv.

Lar det seg gjøre å finne frem til en historisk gyldig definisjon av begrepet «forræder»?

Jeg tror ikke det.

Sant nok, Judas er på mange måter interessant, selv om han sjelden er aktverdig. — Hvor mange som tilhører den foraktelige typen Judas blant våre 50 000 landssviker, er ikke godt å si, men forferdende mange var det. Om dem skal vi riktignok ikke snakke i dag, men om ham som jeg vil kalle en **representativ moderne forræder** — og det er en forræder som slett ikke handler av pengegrunner, men tvertimot er soldat i en ideologisk tjeneste.

Han er «idealist».

fremste diplomat hadde han som kjent forbindelse med landets fiender, og keiseren var helt på det rene med det. Det har vært umulig for historikere å avgjøre hvor vidt Talleyrand handlet mest ut fra egeninteresser, eller mest ut fra en rosverdig patriotisk innstilling. Men i alle tilfelle står det fast at han samarbeidet med fienden, mot sin egen keiser. Setter vi nå problemet på hodet, kan vi spørre om hvorvidt Talleyrand etter engelsk og østerriksk oppfatning var en forræder. Selvfølgelig ikke. Han handlet jo etter deres synspunkter i Europas fellesinteresse.

Nettopp i Talleyrands tilfelle står vi for første gang overfor den moderne forræders problematikk. Vi nærmer oss som sagt vår egen tid da vi begynner å måle forræderiet moralsk.

Men allerede her kan vi

har bare akademisk interesse.

Og vi vender tilbake til våre dagers forræder! Han er ideologisk bestemt. Ikke noen gang tidligere i historien kjenner man til den slags problematikk — i massemålestokk. Under siste krig var det faktisk millioner fra vår frontside som gjorde moralsk og militær felles sak med demokratienes offisielle fiender. Det sier seg selv at intet rettsapparat i verden kan mestre et slikt problem. Vi slipper derfor forræderne ut av fengslet. (Det er godt vi gjorde det i tide, for i dag er vi som kjent militært alliert med en del av det land som vi for år siden hatet og bekjempet.) Jeg husker i denne forbindelse en norsk rettsak fra 1945. Noen meget unge gutter satt på tiltalebenken fordi de hadde vært med i et SS-regiment i Russ-

en eventuell emigrasjon? Har Vesten overhodet noen fremtid å by oss? Vi har liten tillit til demokratiene, vi har aldri glemt München-avtalen. — Et slikt resonnement er ikke sterkt, men det er til gjengjeld en bitter realitet for mange. Resultat: De flykter ikke, og får høre forræderriropet fra oss, fra Vesten. Deres fremste flyktningsedikter, Egon Hostovski, skriver nettopp om den idiotiserende passivitet ved å stå kraftløs i kampen mellom øst og vest. Forræderistemplet setter alle i pannen vår! sier han.

Her — og intet annet sted — har vi «individualistens» hovedproblem i våre dager!

Det er på høy tid at vi drøfter et europeisk samvittighetsspørsmål som mer og mer blir karakteristisk for den verden vi lever i.

For å utdype nærmere hva jeg snakker om, vil jeg velge

lertid åpen for Sovjets synspunkter. Men etter moden overveielse er jeg kommet til at jeg først og fremst er verdensborger med en verdensborgers samvittighet. Følgelig må jeg, etter at jeg lojalt har gitt Vesten mine fryktelige hemmeligheter, sørge for at også Moskva blir informert. På denne måten kan jeg tvinge frem visse muligheter for maktbalanse.

Vi skal ikke her drøfte hvor vidt dette resonnement er naivt. Vi vil bare peke på at man søkte å fremheve det i retten. Selvsagt kan det bero på en løgn. Men det er også innenfor det sannsynlige. — Man kan nemlig utmerket godt forestille seg en naturvitenskapsmann som står i Fuchs dilemma! Han må møte sin tunge skjebne som individualist. Det er et moralsk spørsmål, som alle bør ta stilling til; vi står her

Et tenkende, fritt menneske kan lett komme i den situasjon at han spør: Kan det tenkes at «fiendens» argumenter er bedre enn våre egne? At deres verdinormer har edlere kvalitet?

Hvis en mann besvarer et slikt spørsmål med ja i vår del av verden, vil han lett betraktes som en mindreverdige som fortjener skarp forfølgelse. Han kan risikere å bli knust som landssviker. — Men på den annen side vil vi jo aldeles ikke sette forræderstemplet på en mann fra jernteppesiden, en som der gjorde noe tilsvarende: nemlig å finne sympatiuttrykk for oss, for «fienden». Med andre ord:

Vår moralske vurdering er avhengig av vår geografiske posisjon.

En Pontecorvo flykter som kjernefysiker mot øst; en politiker som Kravchenko flykter mot vest.

Hvem var forræder?

— — —

Hva vi enn gjør og sier, vil vi i bestemte situasjoner bli møtt med forræderropet: Forræderi mot fedrelandet, mot Europa, mot den internasjonale arbeiderklassen, mot freden.

I våre dager, bare i løpet av ti år, har mange av våre offisielle meninger skiftet karakter; av politisk hensiktsmessige grunner jages vi mot gårdsdagens fiende, tvinges til allianse med mennesker som nylig var oss dypt ubehagelige, ja, man forlanger sogar at vi stumt skal la oss krenke i vår livsanskuelse — og alltid etter inntrengende appeller til vår lojalitet.

Noen mennesker evner derfor ikke mer å marsjere med. Kall det europeisk krise eller et forræderi, det gjør lite inn-

HVEM ER FORRÆDER?

Odd Eidem tar opp til debatt et europeisk samvittighetsspørsmål

Vi skal om et øyeblikk komme tilbake til ham.

Men først vil vi minne om andre forrædertyper i historien; vi kan ha behov for å «sammenligne».

— — —

Den greske helt Alkibiades er oldtidens mest prominente forræder. Ut fra forskjelli-

stille et berettiget spørsmål:

Forholder det seg slik at det alltid er seierherren som bestemmer hva som er forræderi?

Med andre ord: Er det kanskje ikke mulig å finne frem til en gyldig moralsk rettesnor i disse spørsmål?

Kan vi virkelig si at den

land. Den aktverdige, hvithårede forsvarsadvokaten holdt omtrent følgende tale på sin alderdommelige måte:

«Der gis ingen absolutt rettferdighet. Intet er absolutt galt eller absolutt rett. Makten — ja den er det! — avgjør våre rettsbegreper. Hvis krigen var blitt vunnet av

et verdenskjent tilfelle: Den moderne spion blant naturvitenskapsmennene.

Som eksempel velger jeg Fuchs, en atomfysiker i «geniklassen», mannen som for noen år siden satt i en nøkkelstilling og utleverte våpenhemmeligheter til Eng-

overfor en moderne variant av individets kamp mot staten — «striden mot en majoritet», som særlig i nordisk åndshistorie har vært priset av dikterne. Her har vi enda en gang Ibsens gamle spørsmål: Kan det tenkes at et enkeltindivid som trosser alle moralske konvensjoner, at

noen var høyere partifunksjonærer, andre angivere, enkelte torturister, noen rett og slett militærspioner — de ble dømt til 10 års fengsel, til 15 år, til 20, til livsvarig straff. Men som forbrytere er de i en markant særstilling:

Forlengst er de fleste av dem sluppet fri.

Vi må altså spørre oss selv hvorvidt det å forråde sitt land ikke er en så alvorlig forbrytelse som tidligere antatt.

De er sluppet fri av flere grunner, noen for eksempel fordi de har oppført seg pent i fengslet. Vi har eksempler på at grove torturister er kommet ut i samfunnslivet igjen, lenge før de var ferdige med å sone den idømte straff. Jeg spør meg selv: Skal jeg mene at angiveren, torturisten, høyforræderen er en mindre forbryter enn for eksempel en underslager, en tyv eller morder?

Jo. Slik ser det ut.

Bare sjelden får tyvene eller morderne nedsatt sin straff i vesentlig grad, selv ikke om de oppfører seg vakkert i cellen. Vi er tvunget til å konstatere at forræderen er en privilegert forbryter. At dette resonnement holder stikk, vil blant annet fremgå av det faktum at vi umulig kan tenke oss en avisnotis som beretter om et kaffeselskap mellom for eksempel innbruddstyver og politifolk.

Av mange grunner — blant annet fordi vi tvinges til å tenke over vår egen rolle i en eventuell ny krig — må vi ta begrepet «landsforræderi» opp til grundig undersøkelse. For eksempel: Hvor mange av dem som leser dette, vil en dag bli dømt som forrædere?

Ja nettopp: hvem er forræder — og i forhold til hva?

Hvem skal avgjøre det, herr statsministeren eller en sjefredaktør i kommunistpressen?

Vi skal om et øyeblikk komme tilbake til ham.

Men først vil vi minne om andre forrædertyper i historien; vi kan ha behov for å «sammenligne».

— — —

Den greske helt Alkibiades er oldtidens mest prominente forræder. Ut fra forskjellige politiske og private motiver hopper han hurtig fra athenerne over til spartanerne og tilbake igjen. Han ble bekjempet som politisk fiende av sine fiender, senere hyldet av de samme fiender, men det er intet som tyder på at han ble forræderstemplet etter våre moralske begreper. Tvertimot. Alkibiades var en respektert politiker.

Heller ikke i middelalderen eller renessansen er begrepet forræderi noe moralsk problem. Det er leiesoldatenes århundrer. Europeere kjempet på tvers av landegrenser og patriotiske interesser. (Begrepet «nasjonalisme» eksisterte ikke i moderne betydning). Folk lot seg kjøpe og betale, og ingen fant noe moralsk forkastelig i det. De skifter parti, og de skifter hærførere, ja, til og med i en ideologisk krig som tredveårsstridene gikk menneskene uten skrupler over til motparten. Den samme opptreden var også karakteristisk for hærførere, for fyrstene og adelsmennene ellers. Machiavelli behandler problemet med ubehagelig nøkternhet. Skulle vi bruke våre dagers terminologi, kunne vi si at han i visse tilfelle anbefaler forræderi som en klok handling.

Begrepet forræderi blir mer og mer interessant og derfor mer problematisk etter som vi nærmer oss vår egen tid. Da får det nemlig en moralsk kvalitet. Var for eksempel Talleyrand en forræder mot sitt land? Selv som Napoleons

stille et berettiget spørsmål:

Forholder det seg slik at det alltid er seierherren som bestemmer hva som er forræderi?

Med andre ord: Er det kanskje ikke mulig å finne frem til en gyldig moralsk rettesnor i disse spørsmål?

Kan vi virkelig si at den mann er landsforræder som i en krisesituasjon nekter å adlyde sin regjerings bestemmelser? Nepe. Var de tyske emigrantene (1933—45) forrædere i våre øyne? Var man i Italia forræder da man etter Mussolinis fall søkte kontakt med Italias offisielle fiender — og så til og med marsjerte sammen med disse tidligere fiender mot sine tidligere allierte? En slik handling kan bedømmes moralsk fra minst to sider.

Oppfatningen av begrepet «forræderi» er et spørsmål av ren subjektiv vurdering.

Men hvis vi nå sier det slik da: Er det ikke alltid forræderi å utlevere sitt land til en fremmed makt som er stemplet som fiende?

Heller ikke her kan vi svare ja uten videre. Moderne historikere har flere eksempler som viser at det også på et slikt makabert område kan oppstå tvilsspørsmål. Jeg vil nøye meg med ett eksempel: Da finske patrioter i det 18. århundre søkte forbindelse med den russiske tsar, svek sin svenske konge, prøvde å omgjøre Finland fra en svensk provins til et russisk fyrstedømme, da var de utvilsomt høyforrædere, bedømt etter gjeldende lov. — Men etter subjektiv oppfatning handlet de moralsk forsvarelig.

— — —

Vi påstår nu:

Det forholder seg alltid slik at det er seierherren som avgjør hva som er forræderi. Hva den tapende part mener,

land. Den aktverdige, hvithårede forsvarsadvokaten holdt omtrent følgende tale på sin alderdommelige måte:

«Der gis ingen absolutt rettferdighet. Intet er absolutt galt eller absolutt rett. Makten — ja den er det! — avgjør våre rettsbegreper. Hvis krigen var blitt vunnet av tyskerne, herr lagmann, da ville De i dag ha sittet på tiltalebenken, og ikke de fire guttene. I dette tilfelle har altså en krigs utfall bestemt vår gjeldende oppfatning av rett. — Disse unge menneskers synd bestod i at de sloss mot verdenskommunismen og mot Sovjet. Det var utvilsomt dumt, men ingen kan si at de dro i kamp for egen vinnings skyld! Utvilsomt var de idealister; jeg vil si villedte idealister. De har bare vært uheldige av en eneste grunn: de valgte et galt tidspunkt. Det de gjorde er ikke god tone i dag; men hva vil det være i morgen? De var jo selv en idealistisk kjemper under krigen, herr lagmann; men si meg, hvor meget var de verdt, Deres idealer, hvis fienden hadde vunnet? Intet er absolutt galt eller absolutt rett. Nei, makten og intet annet enn makten avgjør våre rettsbegreper.»

Som vi ser: Ja mer vi arbeider med forræderiproblemet, jo vanskeligere og mer paradoksalt blir det. Det slo meg med særlig tydelighet i Praha som jeg besøkte for et par år siden. I denne byen er mange intellektuelle, kanskje de fleste, motstandere av regjeringen — som naturligvis vil betrakte dem som klare forrædere, hvis de flykter over grensen. Men det er jo et faktum at det bare er relativt få som flykter! Ofte støtte jeg på dette resonnementet: Vel avskyr vi regimet her i Praha, men hvilken «sak» skulle vi kjempe for i

et verdenskjent tilfelle: Den moderne spion blant naturvitenskapsmennene.

Som eksempel velger jeg Fuchs, en atomfysiker i «geniklassen», mannen som for noen år siden satt i en nøkkelstilling og utleverte våpenhemmeligheter til Englands potensielle fiender, russerne. Hva var hans motiver? Dem kan vi bare gjette oss til. Han var kommunist, men dermed er ikke alt sagt i dette tilfelle. Etter offisiell påstand bestod hans forræderske grunnsyn i at han anså østblokkens ideverden for å være bedre enn vår egen. Hans subjektive innstilling hadde med andre ord satt ham i konflikt med miljøet som omga ham. Man kan med noen rett kalle ham en idealistisk overløper, for noe pengespørsmål var det ikke tale om. Han er prototypen på den moderne spion som handler ut fra en ideologisk bestemt tankegang.

Visse omstendigheter ved tilfellet Fuchs kan imidlertid tyde på at hans motiver ikke er så klare som først antatt. Flere argumenter taler nemlig for at Fuchs ikke tilstreber en favorisering av den kommunistiske blokk; man har tvertimot grunn til å anta at han ønsket våpenteknisk balanse. Begge grupper, øst og vest, burde etter denne tankegang ha like gode våpen for dermed å holde hverandre i sjakk. Bare her lå en reell fredssjans. Forutsatt at vi tolker Fuchs på gunstigste vis, må han ha resonnet omtrent slik:

Som forsker er jeg med på å sette krigsforbrytelser ut i livet, en handling som på alle måter krenker min samvittighet som vitenskapsmann og verdensborger. Mine kunnskaper misbrukes. Jeg stoler ikke på politikerne. Som kommunist er jeg imid-

overfor en moderne variant av individets kamp mot staten — «striden mot en majoritet», som særlig i nordisk åndshistorie har vært priset av dikterne. Her har vi enda en gang Ibsens gamle spørsmål: Kan det tenkes at et enkeltindivid som trosser alle moralske konvensjoner, at nettopp han kan betraktes som et usedvanlig moralsk menneske?

Ja, nettopp: Har man rett, moralsk rett, til å handle som et uortodoks individ, hvis man mener at både øst og vest betyr en krigsfare? I hvert fall vil jeg minne om at vitenskapsmenneskets kamp mot Staten representerer en eldgammel europeisk tradisjon, en av våre aller beste. Det motsatte synspunkt betyr at han skal underordne seg Staten til enhver tid. Kan vi godta en slik tankegang? I så fall: Hvem er det vitenskapsmannen da er forræder mot?

Både mot vitenskapens etikk og mot den politiske anstendighet.

En spion har understreket et moralsk problem, som viser seg å være almengyldig.

— — —

Men, sier man oss, skal vi ikke som demokrater underordne oss en flertallsvilje? For et «flertall» kan da aldri optre forrædersk i den forstand at det «selger sitt land»?

Også det spørsmål er avhengig av en rent subjektiv vurdering. Et flertall kan i allfall ut fra en hensiktsmessig moralsk begrunnelse innfiltrere sitt land i en politikk som kan være skjebnesvanger. Ja — men er ikke et flertall moralsk berettiget til å utføre en slik gjerning? Svarer man ja på det spørsmålet, må man samtidig hevde at moralske problemer kan avgjøres ved folkevalg.

— — —

allianse med mennesker som nylig var oss dypt ubehagelige, ja, man forlanger sogar at vi stumt skal la oss krenke i vår livsanskuelse — og alltid etter inntrengende appeller til vår lojalitet.

Noen mennesker evner derfor ikke mer å marsjere med. Kall det europeisk krise eller et forræderi, det gjør lite inntrykk på oss lenger.

Forræderi i den politiske betydning av ordet er et uakseptabelt begrep.

Forræder kan man bare være overfor seg selv.

— — —

Så er vi fremme ved et aktuelt spørsmål om vår nærmeste fremtid:

Er det rimelig å forlange av en mann at han — etter at en krig er brutt ut — med livet som innsats skal vise sin regjering full lojalitet når nettopp denne regjering etter hans mening har ført en livsfarlig utenrikspolitikk som ledet til en uønsket krig?

Vi lever jo i en epoke da alle belærer oss om at overnasjonale verdinormer skal være vår rettesnor. Utmerket! I denne overnasjonale epoke skal også enkeltindivider, hver eneste mann, finne seg til rette; men han skal altså ikke gjøre det som nordmann, danske, franskmann eller amerikaner. Ingen devise er mer bevisstløs enn «Right or wrong, my country».

For min del vil jeg derfor nekte i krigstid å følge blindt en regjering som jeg i fredstid har vært uenig med. (Jeg tilføyer for ordens skyld at slike synspunkter s'elvsagt ikke må bety noen som helst form for lojalitet overfor en eventuell okkupant!)

Man har rett til å nekte å bøye offerhodet når en regjering forlanger at man skal gå i døden for synspunkter som man åpent var motstander av før det kom til krigsutbrudd.

(Fra «Horisont»).